

PIEKŁO (764) *sb n*

e oraz o jasne (w tym w e 2 razy błędne znakowanie).

sg *N* piekło (88). ◇ *G* piekła (369). ◇ *D* piekłu (9). ◇ *A* piekło (73). ◇ *I* piekłem (25); -em (3), -(e)m (22). ◇ *L* piekle (168). ◇ *V* piekło (7). ◇ *pl G* piekłów (19), piekiel (2); piekiel *OpecŻyw*; piekłów : piekiel *MWilkHist* (1:1); -ów (3), -(o)w (16). ◇ [*D* piekłom.] ◇ *A* piekła (2). ◇ *I* piekły (1). ◇ *L* piekłach (1).

Sł stp: piekło, piekiel, piekiel, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *W różnych religiach: miejsce przebywania zmarłych lub ich dusz; infernus Mymer¹, Vulg, PolAnt, Calag, Calep, Cn; inferi Murm, Mącz, Cn; carcer infernus, erebus, orca aquarum, orcum, orcus, perpetua nocte oppressa regio, sceleratorum sedes atque regio, tartara, tartarea domus vel plaga, tartarus, umbrarum locus Cn (761) : Murm 107; Infernus. Helle. Piekło. Mymer¹ 3, 43; Czo iest ziemia połrzodek nieba, matka wżitkich rzeczy rodzących sie, puzdro piekła, łtroż owocza, żywych zachowanie. BielŻyw 136; BielKron 16v, 81v, 466v, 467 [2 r.]; Mącz 170a; RejAp 60; Wykładaią drudzy miałto tego textu łtał do piekłów: włożón do grobu/ grob miałto piekła rozumieiac BielKat 93v; Calag 270b; Calep 532a; Słowa niektore Żydowłkie zołtawilem tak iako ie y Graeckie y Łacińłkie księgi zołtawily [...] drugim zaś przełozyl: iako Amen Amen, Zápprawdę záprawdę; Gehenna, piekło. WujNT przedm 23; A choć w niektorych Graeckich księgách łtoi/ Bołści łmierci/ á nie Bołści piekła: włzakże Łacińłkie łtare/ y Graeckie niektore/ y Syryilkie zgodnie máiá Piekła WujNT 403; A tak Kálwinilłtowie dułżę w trupá ábo w ciáło przemienili: á Nowokrzczenci z nimi piekło w grob przetworzyli/ y dułżę Pániłką w grobie zágrzebli: chocia po Grecku nie iest ταρσοσ, co grob znaczy; ále αδησ, ktore łłowo iako Łacińłkie Infernus, nigdy nie znaczy grobu/ ále záwłze piekło. WujNT 404, 22 [3 r.], 403, 404 [5 r.], Yyyyy3; SkarKaz Oooo2a.*

Przen: Cierpienie, męka, rozpacz (15) : tam iest piekło/ gdzie kogo takié rołpaczy gryzą. *MurzHist* H4v; Aleć to iest piekło moię/ że by namniei wiary mieć nie mogę. *MurzHist* P3, O2 [2 r.]; Iułz tu piekło w ciele vznał/ I połmiercy się tam dołtał. *MurzHistSekl ktv*; Od Audyánczykow [*Luter nauczył się*]: Iż Pokutá łwięta nie iest Sákráment: á iż łpowiedź iest łidło y piekło łumnienia ludzkiego. *ReszPrz* 40.

W przeciwstawieniach: »piekło...niebo, wesele« (2): [*żeńłski naród skarży się na mężów*] Ná ołtátek nas máiá/ za pracłki/ kuchárki/ [...] Nas wgániáią do piekła/ łami chcá do niebá. *BielSat* [I4v]; wielkie wesele Tu ná źiemii y w niebie wybráni mieć mieli: Ci zaś łmutek y piekło/ co go mieć niechćieli. *SiebRozmyśl* K2.

Zwroty: »mieć piekło na tym łwiecie« (1): Coż tych białychgłow iest/ ktore chudzinki miały by wielką przyczynę prołić/ aby im vmrzeć dopułzczono: [...] ktore máiá piekło ná tym łwiecie. *Górndworz* Y5.

»połłać [kogo, co] (żywo) do piekła« = spowodowác bezmierne cierpienie (3): my łłudzy twoi połle^m łtarość y łiwiznę iego zzałością dopiekła *HistJóz* D3v, D3v; A łnadz byłcie mię połłali tak żywo do piekła Bowiem by łie od záłółci dułza prawie włciekła *RejJóz* N7v.

»[komu] piekłem się zstać« (1): co inłzym Bóg dáł/ ku ołobliwyi pociecielze [!]/ zwałłczza łtarołci ich/ to się mnie włzyłtko piekłem s łtało *MurzHist* O3.

Wyrażenia: »głębokie piekło« (1): ale iá tego niepozwałám/ żeby kiedy Daudid/ wtak głębokié rofpaczy piekło wředł iako iá abo żeby od niego duch boży odłzedł gdy on vpádł *MurzHist* K4v.

»rozpaczy piekło« (1): *MurzHist* K4v cf »głębokie piekło«.

Szeregi: »piekło i wiekuista męka« (1): tego [*frasunków*] potrzebá ludziom: álbo dla pokaránía grzechow ich/ [...] ábo dlá więtfzey zapłaty/ y korony niebiefkiey ich: [...] álbo nákoniec ná záczyćé ná tym świecie ielzczę/ pieklá ich/ y wiekuiftey męki ich. *LatHar* 577.

»smutek i piekło« (1): *SiebRozmysł* K2 cf *W przeciwstawieniach*.

a. *W judaizmie:* *Szeol*, kraina wszystkich zmarłych, w której panuje ciemność, nic się nie dzieje i niczego się nie pamięta; otchłań, przepaść; *infernus Vulg*, *PolAnt* (165) : [*aniołowie mówili do Boga*] Nieprzyjaciele nalfy motz nad wlfytkiemi maiá a nie nalf vpád/ ale piekło fnimi napelniaią. *OpecŻyw* 1v, 150v, 164v; *PatKaz III* 92; *WróbŻołt* aa5; *GliczKsiąż* G8v; Bo iuz w pyekle trudno náleść człowyeká tákyego/ Ktoryby wyznawał chwałę imyenyá twoyego. *LubPs* B5, B5 marg, C2, D3, N2 [2 r.], V3v; *Leop Bar* 2/17, *Ez* 32/21, 4.*Ezdr* 4/41, *Act* 2/27, 31; Cokolwiek może ręká twa dzyáłác zniénaglá/ dzyáłay ná fwá część męfká/ ábowiem áni robotá/ ani mył/ áni náuká/ áni mądrość ieft w piekle/ do ktorego ty ciągniełz. *BielKron* 81v; *HistRzym* 93; *RejPos* 136, 161, 164; *KuczKkat* 45; *SkarŻyw* 519; Jezus tłukác do pieklá. Nuželz piekielne książetá Otworzćie mi fwoie wrotá. Podnieśćie fie wieczne brany Wnidzie tám Krol wieczney chwały. *MWilkHist* E2, A3, D4v [3 r.], E2v, E3, E3v [2 r.] (14); *WujNT przedm* 7, *Act* 2/27, 31, s. 404 [2 r.], 674 marg, 2.*Petr* 2/4; w Piekłách co Pan Chryftus czynił *SkarKaz* Oooo2a, 2b.

W połączeniach szeregowych (3): trzeciego dnia zmartwychwstał/ poráziwłzy náłze wielkie y ciężkie nieprzyacióły grzech/ śmierć/ piekło/ y kxiążę tego światá Dijablá. *KrowObr* 50; Ze fię z ich potomftwá ma Dziecię národzić/ co ma Czárthá złego mocá fwá pochodzić/ Smierć wieczną, fwiát, piekło/ iák mocny PAN fkroczyć *ArtKanc* B19v, A19v.

W przeciwstawieniach: »piekło ... niebo (2), łono Abraamowe« (3): któryby fyn był iego [*Abrahamá*] pirwey vmárł niżli on sám/ miał iść do pieklá/ á ktorzy po śmierći iego/ cí do łoná Abráámowego *BielKron* 16v; *ArtKanc* E19; Lázarz odpoczywał/ y miał poćiechę ná łonie Abráámowym: ále przecię w piekle: á nie w niebie przed Chriftem. *WujNT* 263.

W charakterystycznych połączeniach: *piekło pokazić, zborzyć* (2); *upaść do piekła; z piekła wyzwolony, wziąć*.

Fraza: »żywot przybliżył się piekłu« (1): Niechże wnidzie modlitthwá ma przed obliczność twoię: przykłoń vchá twego ku próżbie mey. Boć nápełnioná ieft wlfytkim złym duflá moiá: á żywoth moy przybliżył fie piekłu [*vita mea inferno appropinquavit*]. *Leop Ps* 87/4.

Zwroty: »domieszczac do piekłow« (1): Panie [...] Abowiem thy karzełz y zbawiałz/ domieszczáłz do piekłow y záfie wywodziłz *Leop Tob* 13/2.

»(żywo) do piekła iść (a. pojsć)« [*szyk zmienny*] (4): *BielKron* 16v, 467; *SkarŻyw* 493; (*did*) Iádam. (-) Ach/ dla zgrzełzeniać to moiego Wfzytcy fzli do Piekłá tego *MWilkHist* F2v.

»(żywo) do piekła (a. w piekło) przepaść (a. być zepchniętym, a. zstąpić, itp.)« (11): *OpecŻyw* 144; pan wrzuci nánie śmierć á fnadz táky żywo będą w piekło zepchnieni. *RejPs* 82; *LubPs* O, hh6v; A nie będą fpác z mocnemi/ y pádáiącemi/ y nie obrzezánemi/ kthorzy zftąpili do pieklá z zbroią

fwoią *Leop Ez* 32/27, *Num* 16/30; *HistRzym* 83v; *RejPos* 188v; y rofkázał ziemi áby fię otworzyłá/ y požárłá ie á do pieklá żywo przepádlí. *SkarŻyw* 483, 492; *WujNT* 836.

»strącić, strącon (*a. wtrącon*) (na wieczne potępienie, ku potępieniu) do pieklá« [*szyk zmienny*] (2:3): *PatKaz II* 23v, 69; á fnadziem więcey podobien ku grobowi niżli ku żywotowi/ y ku onemu człowiekowi ktory by iuz miał być wtrącon do pieklá będąc opulfczony od wśey nádzieie fwoiey. *RejPs* 129v; *KrowObr* 7v; Bog Aniołom ktoryzy byli zgrzeźyli nie przepuścił/ ále łąncuchámi ciemnoći ftrąciwłzy ie do pieklá/ podał ie záchowane ku potępieniu. *BibRadz* 2.*Petr* 2/4.

»wywieść z pieklá« [*szyk zmienny*] (3): *TarDuch* C7; Pánie wywiodłeś z pieklá [*eduxisti ab inferno*] duífę moię: wybáwiłeś mię od tych ktoryzy z stępowáli do ieźiorá. *Leop Ps* 29/4; *MWilkHist* F3v.

»do pieklá się zapaść« (1): Są tedy [*mnisi w klasztorach*] w kłátwie Bożey wśyfcy weśpołek zonymi Sodomtzyki y Gomortzyki/ ktoryzy fię dla proznowania do pieklá zápádlí *KrowObr* 140.

»piekło (z)łupić; piekło będzie złupiono« [*szyk zmienny*] (5;1): *TarDuch* C7; przy iego [*Chrystusa*] śmierci kámienie fię pádác będzie/ y fłóńce fię zácmi/ y wiele dziwow będzie/ duchowie niewidomi będą drzeć/ á piekło będzie złupiono *BielKron* 19; *HistRzym* [89]v; *KuczbKat* 45; Boday był do nas niepoftał Ten Kryftus co dziś zmartwychwftał. Gwałt czyni/ łupi nam piekło *MWilkHist* E4; *ArtKanc* A10.

»(z)stąpić (*a. stępować, a. wstąpić, a. wejść*), zstępujący, (z)stąpienie (*a. wstąpienie*) do pieklá (*a. do piekieł, a. do pieków*)«= o *Chrystusie; w tym: w Kredó* (13) [*szyk zmienny*] (41:1:11): *OpecŻyw* 176v; Iezu ktorys do pieklá ftepujący y drżwi moczne y piekielne moczy połamał. *TarDuch* C7, D5; *SeklWyzn* Bv; *SeklKat* B4, O2, O3; *KromRozm I* L4v; *KromRozm II* f3v; *KrowObr* 218v; [*bóstwo Krystusowe*] po męce fwey zftąpiło do pieklá/ á człowieká nędznego od iećthwá dyabelńkiego wybáwiło. *HistRzym* 6; *RejPosWiecz*³ 98; *BiałKat* 93 *marg*, 93v [2 r.]; *KuczbKat* 45 [4 r.]; *SkarŻyw* 519; *MWilkHist* A4v, D4; *ReszPrz* 83 [2 r.], 84 [2 r.]; Wierzimy iż sftąpił do pieklá/ y wftał z martwych trzećiego dnia/ to dla wpráwiedliwienia/ wźego ludzkiego plemienia. *ArtKanc* M10v, C18, D10, M9; *LatHar* 9, 101, 280, 339, 374, 586; *WujNT* 121 [2 r.], 263 [4 r.], 403 [2 r.], 404 [2 r.], 515 (17); *SiebRozmyśl* I; Pomnię pogrzeb twoy y do pieków wftąpienie y zmartwychwftanie y wniebo wftąpienie. *SkarKaz* 161b.

»piekło zwyciężyć, zwojować« [*szyk zmienny*] (1:1): Iákoż to prześławny dzień/ wśelákiey czći y chwały godzien/ w ktory Pan piekło mocą fwą zwyciężył/ Niebo nam otworzył. *ArtKanc* E19; *SkarKaz* 634a.

Wyrażenia:»piekło ciemne« (1): Witay/ witay żądájący Iezu Chrifte wśzechmogący. Ochłodo fercá náźnego Do tego pieklá ciemnego. *MWilkHist* F2.

»ogniste piekło« (1): Lofius y infziy niktoryzy bluźnią: iż fię PAN Chryftus nie tylko bał ogniftego pieklá/ ále iż też fkořtował mąk wiecznego potępienia *ReszPrz* 82.

Szeregi: »piekło, czart« (1): Pan mocą Bořtwá fwoiego s człowieczeńftwem złączonego/ [...] zborzył piekło/ zborzył czártá *RejPos* 121.

»śmierć, piekło« (1): Abowiem w śmierci nie máłz tego/ ktoryby wśpomniáł ná cię; á w piekle y ktoż cię wyłáwiác będzie? *LatHar* 159. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

Personifikacje (16): Alić oto Koń płowy: y tego co fiedział ná nim/ zwano Smierć/ á zánim ízło piekło. *Leop Apoc* 6/8 [*przekład tego samego tekstu: RejAp, WujNT*]; *Et ero mors tua o mors*. Y będę vgrzyzenie twoie o pyekło. *SarnUzn* E4; *RejAp* 58; *RejPos* 109v; *GrzegŚm* 24 [2 r.]; Przetoć rofprzełtrzeniło piekło dułżę íwoię/ y otworzyło páłzcżękę beze włżego końcá/ y sftąpili w nie moczare iego [*Vulg Is* 5/14] *WerGość* 213 [*przekład tego samego tekstu GrzegŚm* 24]; *WujNT Apoc* 6/8.

~ *Szereg*: »śmierć, (a, i) piekło« (8): Abowiemeście ták mowili/ Wzięłímj przymierze z śmiercią/ á z piekłem mamy vmowę *Leop Is* 28/15; *RejPos* 29, 87, 305v; *BudNT* 1.Cor 15/55; O śmierci gdzie íeft moc twoiá luź teraz niemałż pokoiá. Gdzie íeft piekło twoie żądło luź cię przyłżcie Páńkie zyądło. *MWilkHist* E2; *WujNT* 619 marg, *Apoc* 6 arg. ~

Przen (3) : Włtępuią aż do niebios [*Ps* 106/26] (*koment*)/ Czulfz przeładowci włtępuią wyłoko przez pychę (-), á z łtępuią aż ná głębokości/ (*koment*) To íeft aż do piekła przez rozpacz (-) *WróbŻółt* kk7v; *Posłálás [Jerolim]* posły twoie dáleko/ á íełteś poniżoná aż do piekłów. *Leop Is* 57/9; niemoc y mol odięł íeft od was/ á łkázanie vćiekło do pieklá ná zapámiełtanie. *BudBib* 4.Esdr 8/52 [53].

b. *W chrześcijaństwie: miejsce wiecznego potępienia i cierpień przeznaczone dla dusz zmarłych grzeszników oraz miejsce przebywania szatana, siedlisko zła (512)* : gdyż teráz tako malá męka tak niecirpliwe⁸⁰ cie czynij/ tzoź tedy piekło vczyni. *OpecŻyw* [192v]; *MiechGlab* 20; *LudWieś* A4; *SeklKat* Z; Boy fię ale Czarczie boga I tak czy iuź welka trwoga. Ty my íey yełcze przyczyniá A piekło my przypominaź. *RejKup* h3, D, Dv, i6v, 14v, r4v (14); Teras cię krewkość ciála zwiodła/ niecháize ktému nieprzyłtępuie przeklełta złość ducha/ abo więć iuź bądź piekła pewien/ ktorego mąk ktore⁸⁰ płaczu/ i łkrzytania łąb/ nigdy niebędzie koniec żáden. *MurzHist* N4, D3v, D4v, O2, T3; *MurzNT* 61, *Luc* 16/23; *BielKom* Dv; Przywyedzye go íwá náłłczępyoná náuką nye tylko o łzkodę cyála yego/ ále y dułłe łámej/ thák yáko fam do pyekłá fie dołtánye/ tą drogą theź díłcipuła íwego závábi. *GliczKsiąż* L5v; *LubPs* E marg; *KrowObr* 144, 144v [2 r.]; *RejWiz* 13, 14v, 38v, 73, 76 (27); *Leop Iac* 3/6; *OrzList* h2v; *RejFig* Ccv; *RejZwierz* 123v, 124v; A nie boyćie fię tych ktorzy zábiíiá ciáło/ á dułze zábić nie mogą/ ále ráczey boyćie fię tego/ ktorzy y dułżę y ciáło może zátráćić w piekle. *BibRadz Matth* 10/28; Niektorzy ludzie vczeni mieniá Piekło czworákie/ íedno ná głęplże w ktorzym ludzie wiecznie potępieni łą. Drugie wyłżłzey/ w ktorzym dzieći nie krzczone. Trzećie wyłżłzey/ ktore zową mniłzy Czýśćieć. Czwarłe ktore zową Limbus tám to byli íwięći Oycowie *BielKron* 467, 81v marg, 135v, 208v, 246, 276v (11); *Prot* D3v; Wiemći ía to żeć w łtárożytnym Kościele Krześcijáńkim było sektarzow dołýć/ ále z dżiśieyłżymi niemáią co czynić: ktore przechodzą w/ łzytkimi [!]/ co ich w piekle złościámi. *LeovPrzep* G3v; *RejAp* 132v; *GórnDworz* Aa4; *HistRzym* [89]v, 91v, 94v, 97, 98; *RejPos* 162, 164, 201, 248; Bo tá myłł bárzo wiele ludzi do pieklá vnośi/ íź myłłá thylko chcą w nowym żywocie chodźić/ á ciáłem vłtáwicznie dyabłu łłużá. *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* 366v; Cnotliwy s cnoty ma káždemu praw być/ Bo złemu diabeł pewnie w piekle dá w rzyć. *RejZwierc* 225, 120v, 244; *WujJud* 89v, 133v; *WujJudConf* 69v, 203; *PaprPan* F4v; By mi z íedney łtrony przełtrách y brzytkość ktorą mam przeciw grzechu/ á zdrugiey łtrony piekło połtáwiono: rychley bych pieklá/ niłżli grzechu prágnął. *SkarŻyw* 335, 36, 120, 121, 165, 196 (11); *CzechEp* 15; *KochMRot* A4, C;

ReszPrz 82; *PudlFr* 53; *ArtKanc* E3v, K2, R20, R20v, S3v; *GrabowSet* B, Gv, H3, S; Bo mándatów Bołkich znáczne przeftápienie piekłá blińkie. *LatHar* 112, 491, 492, 524, 670; Dzień národzenia łwego z Dyábłami łpołecznie Przeklináć będą w piekle/ ćierpiąc męki wiecznie. *KołakSzczęśl* D; *WujNT* 12, *Matth* 10/28, s. 42 *marg*, 43 *marg*, 236 [2 r.] (14); *WysKaz* 20, 31, 36; *KlonKr* B2; Bo z prołtego z prędkiego gniewu/ ábo z zártu/ co tákiego y gorźzego wyrzec/ bez żadney nienawiści: nie máłz tákiego grzechu/ ktoryby piekłá godzien/ by nagorźze łowo było. *SkarKaz* 313a, 119b, 209a, 279a, 313a, Oooo2a; *CiekPotr* 42; *GoslCast* 32; *KlonWor* 53.

W połączeniach szeregowych (43): Bo kto boga ze włfytkiego fertza miluie/ anij łmierci/ anij piekła/ anij męki/ anij łądu łie łęká *OpecŻyw* [192v]; *PatKaz* III 140; *SeklKat* O3; Szukaiczie Łafki vtęgo Czo włyłtko wmozcy vniego. Smierć/ żywot/ piekło/ zbawienie/ Ito włyłtko dobrę [!] mienie. *RejKup* d3v; *KromRozm* I H3v; A włzakolź niemáłz nic inźzego w niey [*nauce Papięskiej*]/ iedno pychá papięfka/ vpor/ obłudá/ zdrádá/ bálwochwálftwo/ bluznierłthwo/ nietzyłtość/ ciemność/ á ná ołtátek rołpátz/ łmierć/ piekło/ plátz/ wietzne zgriytánie [!] żębow/ y potępienie. *KrowObr* B3v, 43, 43v, 54, 125v, 214 (7); *RejWiz* 52v; Drogá grzełłacych łełft vburkowána kámieniem/ á ná końcu ich piekło/ ciemności/ y męki. *Leop Eccli* 21/11; *BibRadz* I 138d *marg*, 143c *marg*, 376a *marg*; *RejPos* 55, 78, 116, 231, 231v (7); *BiałKat* 323v; *GrzegŚm* A2v; nielza iedno iż łie go mułłmy včzyć bać iáko Bogá włzechmogáczego á Bogá łtráłzliwego y ná złe bárzo łrogiego/ przed kthorym drzą włyłcy moczare ná niebie w piekle y ná zyemi. *RejZwierc* 10; *WujJud* 207; *RejPosRozpr* b4; *CzechRozm* 56v, 113; *CzechEp* 370; Tu ná nieboraczká przyłzłá wielka trwogá/ gdy widźiał iż wypadł z łáfki Pána Bogá/ precź włyłtko łtworzenie od niego vćiekło/ tuź nád łzyiá widźiał czártá, łmierć, y piekło. *ArtKanc* B6v, B19v, G12v; *ZawJeft* 28; Cztery rzęczy ołtáteczne. Smierć/ Sąđ Páńłki/ Piekło/ y Niebiełkie krołęłtko. *LatHar* +++2v, 639; *WujNT* 684; *SkarKaz* 6a, 208b, 348a; *SkarKazSej* 698a.

W przeciwstawieniach: »piekło ... niebo (23), żywot (wieczny) (7), królestwo (niebieskie, boże) (5), czyłciec (2), łono Abrahamowe (2), przybytek Abraamow (2), zbawienie (2), chwála, łwiat, wieczne przybytki, ziemia« (47): *MurzHist* M2v, S4v; *MurzNT* Mar 9/42, 44, k. 148v *marg*; *LubPs* ee; Kryłtus łam łełft thylko drogá do niebá: á iż włyłtki inźze łciełłki prowadzą do piekłá. *KrowObr* B; *Leop Mar* 9/42, 44; *RejFig* Dd; *OrzRozm* G4; *OrzQuin* L3v [2 r.]; *HistRzym* 122v; *RejPos* 138v, 164 [2 r.], 164v; Zyemię záłię/ y tho włyłtko co ná zyemi łełft/ nápełniáć raczy łwoim łwiętyłm miłofierdzyem. Piekło záłię/ y włyłki [!] piekielne rzęczy nápełnia/ łwoiá nieodmienná łpráwiedliwołciá. *RejPosWiecz*² 91; Boć nie káždemu tego połełłtwá dozwaláią: ále tylko tym co w Czyłscu łá/ á nie w piekle. *WujJud* 205, 202; *WujJudConf* 72; *CzechRozm* 32v; *KochPs* 202 [2 r.]; *SkarŻyw* 121, 335; *MWilcHist* G2v; *NiemObr* 153; Złółniki w piekło wępchnie do ogníá wieczného/ A dobre z łobá wéźmie do krółęłtwá łwego. *KochMRot* C2; Tám rozłáđzi włyłtki práwíe/ grzełłzne k piekłu, wierne k chwále *ArtKanc* T; *LatHar* 150; *KołakSzczęśl* Cv, D; łepiey łełft tobie wniłć chromym do żywotá wiecznego/ niź máiąć obie nodze/ być wrzuconym do piekłá ogníá nieugáłzonego *WujNT* Mar 9/45[44], *Matth* 18/9, *Mar* 9/43[42], 47[46], *Luc* 16/22, s.633; *WysKaz* 19, 20, 31; Pan Bog po łmierci zaráz ołáđzi iednego do piekłá ná męki / drugiego ná łono Abráhámowe ná pociechy *SkarKaz* 3b, 383a, b, 635b. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

W porównaniach (15): *RejPs* 73; *MurzHist* O; *RejWiz* 92v; *RejZwierz* 136; *BielKron* 294v; Itrązliwé Argumentá przeciwko Księstwom: których każdy dobrého vrodzenia człowiek lękać Iye Iprawnie może/ á Księstwá Iye iáko piekła chronić *OrzQuin* Q2; Czy ty maż włzechmogące⁸⁰ náleść? wyżłzyć ielt/ á niż niebo: cóż będziefz czynił/ ná ziemi go Iżukác będziefz? dłużzy ielt/ á niż ziemiá: iákóz go wyrozumiélfz? głębfzy ielt/ niż piekło: Izyrfzy/ niż morze. *BiałKat* 73v; *BielSat* Ev; *RejZwierz* 104v, 237v; Tegoż czálfu v Wieliczki w Gorze Iolney/ ieden Iotr Iřaplowánie zdráda/ podrzuciwfzy ogieñ/ zápalil/ z ktorego dymu w podziemney iáfkini/ iáko w piekle wiele fię ludzi záduřilo *StryjKron* 722; *ReszPrz* 67; *BielRozm* 33; Tám ieflic Iie doItánie žwięrz nieukrocony/ Maż rokfozf/ równie by był w piekle pogrzebiony. *GosłCast* 46; *SkarKazSej* 681b.

Przysłowia: Co Ikok to rychley do Piekłá *RejKup* x4.

Ut praestat furi hic suspendi quam inferos ardere, Dáleko lepiej yeft tu złodziejowi wiřeć niżli w piekle po vřzy gorzeć. *Mącz* 419c.

Vndique enim ad inferos tantundem viae est, Wřiziftko zá yedno/ w yedney dálekořci yeft zřad yáko y z řad ynąd do piekłá. *Mącz* 441a.

Fraza: »[czyje] piekło nie zagařnie« = *jest skazany na wieczne męki* (1): za wielką bymi to pociechę było/ ktoryi terás niemám/ widząc że tych piekło nigdy niezagařnie ktorym Bóg złorzeczył *MurzHist* R3.

Zwroty: »w piekle dziś na obiad być« = *umrzeć dzisiaj* (1): Ac řędzia čzeka zdobroczy Čzifczie bych my już mogli ijcz A w piekle dzis na obiat bycz *RejKup* z6.

»po uszy w piekle by(wa)ć« (2): A ten co tu rolkofzy ná řwiece vřywa/ Tám po řmierci po vřzy záwřdy w piekle bywa. *RejWiz* 21v, 70.

»w piekle męki cierpieć« [*szyk zmienny*] (4): *MurzHist* R3; lepiej ielt bych ia tu krotką mękę čierpiał/ niżlibych miał čierpieć wieczną mękę w piekle. *HistRzym* 86; *KuczbKat* 220; *SkarŻyw* 4.

»w piekle gorzeć, gorający« (7:1): *RejKup* h2v; gdjebych iá wolál na mieřcu kaźde⁸⁰ potępione⁸⁰ być/ niżeli na řwiecie żyć/ na ktorem řię gorzyi mám niřz gdy bych iulfz w piekle zinřzemi gorzał *MurzHist* O, Sv; *BielKom* D3v; *KrowObr* 126; *CzechRozm* 187v; Cefarż twoy człowiek ielt: Bogowie twoi ludzie byli/ á niedobrzy/ ktorych teraz duřze w Piekle goráią. *SkarŻyw* 124; *GosłCast* 32.

»do piekła iřć (a. po(j)řć), zřtápic (a. zřtěpowáć, a. wřtěpowáć)« = *abire in gehennam PolAnt; ire in gehennam Vulg* [*szyk zmienny*] (16:8): *RejKup* cc7; Nie vmarli cie będa chfalili panie/ ani ci ktorzy do piekła řtěpuią *MurzHist* Ov, A4v, Iv; *MurzNT Mar* 9/42; A nákoniec byřby tym obyřzáiem zbáwione dziewice žydowřkie y Tureckie/ ktorych wiele w pánieřtwie vmiera/ á wřdy przedřie do piekłá idą. *KrowObr* 139v; *Leop Matth* 5/30, *Mar* 9/42; *HistRzym* 86v, 98 [2 r.]; *WujJud* 202; Niewiřni lepák á niezbořni ludzie poydą nádoř z Dyabřy do Piekłá ná wieczny ogieñ y męki nieřkończone. *WujJudConf* 72; *SkarJedn* 273; *WerGořć* 213; *GrabowSet* G4; *LatHar* 25; *KořakSzcześl* A4; *WujNT Mar* 9/42, s. 836; *WysKaz* 15, 19, 31; *SkarKaz* 421a.

»piekłem karać, karany« (1:1): Pánie/ Pánie/ ieflimci ią to zbroil/ o cóř ty zwykřl piekłem káráć/ izaliř y ty to Itráćil/ čzymeř zwykřl ludzie zbáwiáć? *LatHar* 152; *WujNT* Yyyyyy.

»do piekła odkazać« (1): Xiądz Powodowłki Kánonik Poznánłki [...] czći zá pieniądz ná nas nie zołtáwił/ y owfzem żywych ták nieprzyłtoynie łpotwarzawłzy/ ná koniec po łmierci do piekłá odkazał *NiemObr* 4.

»z piekła odkupić« (1): Ni frebrem ni złotem nás z piekłá odkupił/ łwą mocą záłtąpił. *SkarŻywBog* 357.

»piekłem płacić (a. zapłacić)« (2): *LatHar* 276; Iáko tedy złe vczynki y rołkołzy krotkie y doczełne nigdy nie łą rowne ku oney wieczney męce piekielney/ á przecię piekło záłługuią/ y piekłem zá nie łpráwiedliwie płácą *WujNT* 551.

»w piekle pogrześć (a. grześć), pogrzebion(y) (a. zagrzebiony)« = *sepultus in inferno Vulg* [*szyk zmienny*] (2:12): A niechay łie ci záwłtydzą złołciwi á wpiekle zágrzebieni/ ktorzy máłą otobie wiárę máią *RejPs* 45; Náđ thobą łłudzy płáczą/ drudzy drapáią ono márne nábycie twoie/ á dułżę grzebą w piekle. *RejPos* 164v, 138v, 163 [2 r.], 164v, 165, 176 (8); *SkarŻyw* 545; żeby nas to nie potrzebne pijańłtwo do częgo dziwnego nie domiełcił/ y z onym Bogaczem (ktery teź nie miał w iedzeniu y w pićiu miáry) w piekle nie pogrzebłó. *WerGołc* 261; *WujNT Luc* 16/22; *SkarKaz* 635b; *GołCast* 46.

»do piekła pos(y)łać (a. odsyłać, a. odesłać), posłany« = *conici in gehennam PolAnt; mitti in gehennam Vulg* [*szyk zmienny*] (7:4): Iełlibyćię więc gorzyłó prawé oko twoie/ Wyłup ié [...] Abowiemci to łpożytkiem twoiem aby zgynął iedén łzczłonków twoich/ a niewłzyłtko ciáło twoie byłó do piekłá posłané. *MurzNT Matth* 5/29, *Matth* 5/30; A iełli niełpráwiedliwie przyłyęęę mowię/ áby mię Pán Bog łłłumił/ [...] Aby mię ná ołtátek do Piekłá s ciáłem y z dułżą/ posłáł ná wieczne potępienie. *GroicPorz* h3v; *KrowObr* 52; *Leop Matth* 5/29; kácerłtwo/ ácz długo łię w piekło łkryie: ále záłie zpiekłá iákoby żywe wychodzi, bo ty włzyłtkie ktore Luter wzbudził od łtárych oycow náłzych potępiene łą y do piekłá posłáne. *SkarŻyw* 493, 81; *CzechEp* 11; *NiemObr* 5; *WysKaz* 16; *SkarKaz* 383a.

»do piekła przepaść« (2): *MurzHist* D4v; Wielki dziw/ iz łię oná kráina/ gdzie łię ci Smokowie [= *heretycy*] łęgli/ záraz do piekłá nieprzepádlá. *PowodPr* 33.

»do piekła (na wieki) skazać« (3): *OpecŻyw* 191; Przydzie łpowiedz to łie iednay A niechcełzi coć każe day Bo więc tám iako chcą karzą Ná koniec do piekłá łkażą *RejRozpr* E2v; *WerGołc* 212.

»piekła uchowąć« (1): á prołżę cię/ ábyś mię náznáczłonego potępionym piekłá vchowąć raczył. *LatHar* 281.

»piekła ujęć« (1): Gdzie choc by tész na to przyłżłó żebycie w więzięnié/ żeby na łtracęnié dáno/ wždyby ielzche baczyć miáł/ żeś tym piekła włzedł/ a zbawięniá zyłkál *MurzHist* M2v.

»do piekła wieść (a. (przy)wodzić), (w)prowadzić, wpędzić, wprawić, wwiedziony, prowadzący; w piekło prowadzić« [*szyk zmienny*] (8:3:1:1:1:1): Łakomłtwo czo włzyłtkiem łkodzy Do pyékłá ich wiele wodzy. *RejKup* d5v; *MurzHist* S3; Pan kiedy kogo chce y do piekłá wpráwi/ A kogo teź raczy wnet łtám tąd wybáwi [*deducit ad inferos et reducit Vulg* 1.Reg 2/6] *LubPs* hh2v, H2v; By teź Pápieź włzyłtki łudzi do piekłá wiodł zá łobą/ thedy mu zádný tżłowiek niema mowić/ tżemu ták tżyniłż? *KrowObr* 8v, C2, 194v, 203v; *RejWiz* 173v; [*św. Wojciech*] Wiodł żywot łwiátobliwy: bogáctwy gárdził: złoto łobie zá błoto miáł: y rołkołzy do piekłá prowadzące o ziemię vderzył. *SkarŻyw* 353, 63; *KochMRot* B4v; *LatHar* 593; *WysKaz* 12; *PowodPr* 34; *SkarKaz* 123b.

»w piekło wpaść (a. wpadać)« (2): Y prožno lie łtárąyą co mye przełładuyą/ [...] Bowyem ni łámi zwyedzą kyedy w pyekło wpádną [*introibunt in inferiora terrae Vulg Ps 62/10*] *LubPs Pv*; *RejWiz 160v*.

»wrzucić, być (w)rzucony(m) do piekła; być wrzuconem w piekło« = *iaci in gehennom PolAnt*; *in gehennom ire, mitti Vulg (3:7;1)*; *MurzNT 148v marg, Mar 9/44*; A iefli nogá twoiá ćiebie gorłfy/ odetni ią: bo lepiej tobie chromym wnidź ku żywotowi wiecznemu/ niżli máiąc obie nodze/ być wrzuconym do piekła w ogień nieugáłifty *Leop Mar 9/44*; *BielKron 136*; Boyćie fię onego ktory gdy zábije/ ma moc wrzucić do piekła. *WujNT Luc 12/5, Matth 5/30[29], 31[30], 18/9, Mar 9/45[44], 47[46], Xxxxxxv*.

»wtrącić (a. wtrącać), (żywo) strącon(y) (a. wtrącony) do piekła« [*szyk zmienny*] (4:4): *RejPs 123*; *RejAp 163v*; Pan zábija/ y ożywia: wtrąca do piekła/ y wywodzi *RejPosWstaw 44*; widziáám iako tá twoiá łtolicá na ktorey łiedziłz/ vpáść ma: á ty do piekła łtrącony/ y pogrążony być małz *SkarŻyw 444, 437, 444*; *NiemObr 153*; *PaprUp Kv*.

»z piekła wybawi(a)ć, wykupić, być wybawionym, wybawciela; wybawi(a)ć od piekła« [*szyk zmienny*] (10:2:2:l;2): *OpecŻyw 161v*; Zełłał łyná łwoiego/ ktory lie dał zábic Aby ták łwe łtworzenie mogł łpiekła wybáwić. *KlerWes A*; [*naczyniliście sobie*] Wybáwicielow/ s piekła/ wlpomożycielow/ otworzycielow drzwi/ do niebá *KrowObr 167v, 168, 171, 171v, 217 [2 r.], 218, 218v*; *BielKron 164*; *RejPosRozpr b4*; Bo Sálomon on mądry Krol/ mowi: Nieoddalay od dziećięciá twego kárności: Iefli go vderzyłz rozgá nieumrze/ ty go bijełz/ á dułżę iego z piekła wybawiałz [*de inferno liberabis Vulg Prov 23/14*]. *ModrzBaz 11* [*przekład tego samego tekstu SkarKaz*]; *MWilKHist G2v*; *ArtKanc B6v, G12v*; *SkarKaz 420a*.

»z piekła wywieść (a. wywodzić)« [*szyk zmienny*] (3): *MurzHist S3 [2 r.]*; O moy dobrotliwy Pánye do cyebyec ya mułłę/ Gdyżeś ty łam wywyec raczył s pyekła moyę dułłę [*eduxisti ab inferno animam meam Vulg Ps 29/4*] *LubPs H*.

»piekło zasługować; i trzy piekła zasłużyć« [*szyk zmienny*] (4;1): To był na Swiecze Lotr taky Gdże mam tego włfythy [!] znaky I trzy Piekła by załłuził *RejKup dd8v*; Tu mámy iáwną á iáfną rozność grzechow; że iedne łą łmiertelne/ ktore zálługuią piekło: á drugie powłzednie/ y mnieyłego karánia godne/ ktore łácniey bywáią odpułżczone. *WujNT 21, 551, 633*; *SkarKaz 313a*.

»zstąpić do piekła żywy« (1): Niechay przydzie łmierć na nie, á złtąpi do piekła żywy. *TarDuch A5*.

Wyrażenia: »piekło ciemne« (1): Y my przez moc przyłłcia twego/ Z piekła wyrwáni ćiemnego: W to twe nowe národzenie/ Nowe dáiem z chwałą pienie. *LatHar 401*.

»diabeł z piekła« (3): *OrzList h3*; ták on [*Luter*] czwartego Ewángeliłte łwego mieć mułiał/ [...] łzpetnego czarnego Dyabła z piekła *ReszPrz 44*; *PowodPr 33*.

»głębokie piekło« = *infernus inferior Vulg* [*szyk 3:2*] (5): Tedy Piotr naczał fię przifięgatz ij przeklinatz mowiątz. Dáybych iá zdechl nágle/ bych był w głębokim piekle/ dáybych też złá łmierci[ą] [zg]inął *OpecŻyw 112v*; *LubPs T2*; *Leop Ps 85/13*; z ták wyłokich cnot/ do ták głębokiego piekła wpadłás. *SkarŻyw [237], 493*.

»piekło gorące« [*szyk 4:1*] (5): *SeklPieś 15*; *SkarŻyw 4*; *ArtKanc Q15*; BOże/ ktoryś niezliczonemi cudy wielebnego Mikołaiá Biskupá twego włławił/ day nam to/ prołłmy ćię/ ábyłmy przez załługi y prołłby iego/ włzli męki piekła gorącego. *LatHar 454, 417*.

»piekło nieugaszone« (1): Niechay dla krotkiew y plugawey rofkoſzy ciááá tego zgniętego/ nie iednam łobie z Sodomczykámi wiekuiſtych ogniew y mąk piekła nieugáázonego. *LatHar* 609.

»piekło niewrotne« (1): Przeto iellí cię boiaáń BOZA nie odwodzi Od wyſtępku: Niechayżec ná pámięć przywodzi Sąd BOZY, męká cięáżka/ karánie łromotne/ A zátym wieczna pomſtá y piekło niewrotne. *KlonWor* 12.

»piekło niáższe« = *infernus inferior Vulg* [szyk 1:1] (2): *WróbZóá* 85/13; Wielki ieft przeciąg od łoná Abráánowego do niáższego piekła. *WujNT* 263.

»do piekła oddany« (1): Otoſ ieft wyrzucony z domu Bożego y Dyabłu do piekła ná wieczne potępienie oddány *OrzRozm* M4v.

»okrutne piekło« (1): Poórzzy mię/ niechay zginę/ z niewinná mą ręká/ Bo łye y okrutného piekła z iego męká Nieboię *ZawJeft* 31.

»do piekła pogrąáony« (2): *KromRozm I* D2; woyny poddáných przeciw Pánom powſtáły/ iáko przed tym w Niemcách chłopka woyná (gdáie o dwa kroć łto tyſięcy ludzi pobići/ á iáko łam Luter mowi/ do piekła łá pogrąáeni [...]) *WujJud* 134.

»potępieni w piekle; piekło potępionych« (2;1): Trzymáią [*greccy katolicy*] iz áadnego czyiſcu niemáá/ á przedlię fię zá vmárte modlá: mieniác podobno/ iz potępionym w piekle pomoc dáć łwemi modlitwámi/ ofiárámi/ y iáámuániámi mogá. *SkarJedn* 343, 283; *SkarKaz* 119b.

»piekło srogie; srogość piekła« [szyk 3:3] (5;1): Bo duſlá ma włſytkim złym ták yeft nápełnyoná/ Srogość pyekła áywotu memu przybliáoná [*et vita mea inferno appropinquavit Vulg Ps* 87/4] *LubPs* T3v, ee3v; A łzczęćcie y niełzczęćcie lekce łobyie waáy/ A przypááde przyáody pod nogámi dłáázi Nie boiác łie ni łmierći ni piekła łrogiego *RejWiz* 63, 71; *RejPos* 185v, 264.

»wieczne piekło« (1): á łamá chćiey poki czás maá/ z wiecznego piekła wyzwolić duſzę twoię. *SkarÁyw* 238.

»piekło wielomękie« (1): Toć ieft duſzne trápienie y wnąętrzna kátownia: Y w piekle wielomękim łnadź iey niemáá łownia. *KlonWor* 37.

Szeregi, »piekło, (i, ani) czart« [szyk 2:2] (4): melankolia widáią rzeczy łtraáne, czárne, y brzytkie, iáko piekło czarty/ błota, y inłze rzeczy. *GlabGad* L4; *RejPos* 110; obáćz iáka ieft moc pokuty S. ktora [...] piekło y czárty rozbija *SkarÁyw* 173; *SkarKaz* 350a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»doł albo piekło« (2): Iz gdy byłá otworzona pieczęć czwarta/ widział koniá bládego á ná nim łiedzácego co gi łmierciá zwano/ á zá nim doł álbo piekło. *RejAp* 59v, 60.

»wieczne męki i piekło« (1): O iákie bęáie łykánie y nędzne płákanie/ gdy ná oczy widzieć bęáiem: z iedney łtrony niewymowne kroleſtwo niebiełkie: z drugiej wieczne męki y piekło *SkarÁyw* 121. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»((a)ni, i, tak) niebo, (a, (a)ni, i, teá, jako (i), albo) piekło« [szyk 13:5] (18): bo bych łie obrocił ták do niebá iáko y do piekła to pewnoie wiem iłz cię tám włſędy záłtáne. *RejPs* 206; *RejKup* f3, g4v; *RejWiz* A7; *OrzList* i3; Był ták łáákw Cefarz Máxymlían ná Krolá Polłkiego/ iz mowił: my s krolem Polłkim y do Piekła y do Niebá gotowi bęáiem záwáády *BielKron* 429v; *RejPos* 164; *SkarÁyw* 52; *ReszPrz* 86, 90; *LatHar* 276; Bo kto łię do niebá ábo do piekła raz dołtánie/ ten iuz łtámtáá

połpolicie więcey nie wychodzi. *WujNT* 227, 227, 404, 856, Yyyyy2; *WysKaz* 37; *SkarKaz* 119a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 14 r., w przeciwstawieniach 19 r.*]

»z, od nieba (aż, też) do piekła; z piekła do nieba« (3:1;3): á nieynáczey wywodzisz ná fwobodę duffę moię iakoby ią wziąwłfy łpieklá do niebá przenolił. *RejPs* 128; *OrzRozm* C3v; *RejPos* 78, 164 [2 r.]; Ieden Anioł wolą tylko przepychu łwego przeciw Bogu zgrzełzywłzy/ z niebá do pieklá ná wieczne á nigdy nieprzeiednáne przekłęctwo przepadł *PowodPr* 11, 36.

»piekło a osądzenie« (1): A to też wiełz iáko Iob powieđał/ iż s piekła á s takie⁸⁰ ofłdzenia iuż żadnego odkupienia nie máłz. *RejPos* 147.

»piekło i (wieczne) potępienie« (4): zakon Boży/ odkrywa łkryte grzechy/ ktore fię táią w ćiele náłzym/ y zapłátę zá nię piekło y wietzne potępienie [...] vkázuie. *KrowObr* 44; *Mqcz* 143a; *OrzQuin* L2; *SkarŻyw* 172. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»piekło i przepáści ziemie« (1): wołká wielkie [...] ogieñ zniebá ná złe łpufzczáią/ piekło y przepáści ziemie otwarzáią/ żywot w łmierći dáią *SkarŻyw* A3.

»piekło i raj (a. roskosz rajska)« [*szyk 1:1*] (2): Ale dla tego ábyłmy dobrze łpokoyne á w boiáźni żyli/ zołtáwił Bog piekło y rołkołz Ráyfká ludzym po łmierći *BielKron* 118v, 466v.

»szatan, (i) piekło« (2): *BiałKat* 71; przyłzedł Syn Boży/ sftał fie łynem człowięzym/ wydał fie ná frogą łmierć/ áby nas wybáwił od łmierći/ á wyrwał z więzyenia łzátáná y pieklá *RejPosWstaw* [21³]v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»(i) (wieczna) łmierć i (abo) piekło« [*szyk 8:4*] (12): *RejWiz* 63; O nędzny á vpáđły człowięcze coż máłz czynić/ gdy iuż oto widzisz/ iż y piekło y wieczna łmierć łrodze ná cię otworzyło páłzczękę *RejPos* 176, 222, 305v; *CzechRozm* 119 [3 r.]; *KarnNap* D4v, E4; Chriłtułá onego łmierći y pieklá [*mortis et inferni*] zwyćięzce słowá to łą/ ktore nam rołkázuią/ ábyłmy drugim odpufzczáli/ iáko chcemy/ żeby y nam odpufzczáno. *ModrzBaz* 127; *SkarŻyw* 262; *CzechEp* 341. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 22 r.*]

»świat i piekło« (1): Y by włzyłcy Kácérzowie/ co ich ná łwiećie y w piekle iełt teraz/ y potym bęđzie/ powłtali/ nigdy żadną chytróścią áni przewrotnóścią łwą/ tego wykłádu Krółęstwá Polkięgo oni nie łkázá *OrzQuin* I2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»i ziemia i piekło« (1): Przetoż P. Bog rádom ich nie błogolłáwi: y iáko ony niewczćiwie Zydy gniewáiąc fię o dom łwoy/ o dom modlitwy y czći łwey/ nie powrozem/ ále biczem żeláznym kárác ie bęđzie/ y tu ná ziemi y w piekle *SkarKaz* 456b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.*]

Personifikacje (23): *RejPos* 186; Oto piekło máłz łzátáná Zwiázánego iák báráná. *MWilkHist* Fv; *StryjKron* 6; Strzeż tylko niechay piekło nie źrze dułze moiey *GrabowSet* A4v, G4v, M2; *WujNT Act* 2/24; *SkarKaz* 279b.

~ *W połączeniach szeregowych* (3): *RejAp* 172v; A włzyłtko też łtworzenie łwe/ nákoniec też y łmierć z piekłem y z Szátánem pod nogi iego poddał. *CzechRozm* 25; ZOrzá przełliczna wynika/ Niebo z wełela wykryka: Świat włzyłtek pełen rádołci/ Piekło ryczy od żálołci. *LatHar* 361.

W przeciwstawieniu: »niebo ... piekło« (1): W ktorego mocy záwždy łwiat, morze, y niebo/ y ná nim włzyłtki gwiazdy. Przed ktorego możnołcią drzy záwždy okrutne piekło z łwá káżdą niłkołcią. *ArtKanc* 17.

Zwrot: »ze wszystkim piekłem sprzysiąc się [na kogo]« (1): Tátárowie Sergiánłcy [...] walczą dziś przeciwko nam Polakom vřtáwicznie/ którzy z Kořciólá Božégo w Dyablów Kořciól od nas łye przenieřli/ y ze wřzyłtkim Piekłém łprzyřięgli łye ná nas. *OrzQuin* M3v.

Wyrażenia: »okrutne piekło« (1): *ArtKanc* 17 cf *W przeciwstawieniu*.

»piekło straszliwe« (1): Profzę/ niř we wřzem vřtánie [*dusza*]/ Byř iá raczył wřpomoc Pánie/ Słyzác iey łkánie rzewliwe/ Niř pořrze piekło řtrářliwe. *GrabowSet* 14v.

Szeregi: »czart z piekłem« (1): Nicz mi łię Duffá niełęka Chocza Czáło niechay łtęka Iuř y Czart łpamięczy wyřłedł Chocza by y ł piekłém przıřłedł *RejKup* T.

»piekło z Lucyperem« (1): Drży piekło z Lucyperem/ ogień gařnie wieczny. *GrabowSet* F3.

»řmierć, (i) piekło« = *mors et infernus Vulg* [*řzyk 6:1*] (7): řtrářliwe thy ieřteř záwřdy drzewo nieprzyacięłom Krzyřu Święty/ przed którym vćięká řmierć/ piekło drży/ kthoremu niechay będzie tzeř ná wieki. *KrowObr* 175; A potym piekło y řmierć byli wrzuceni do ieziorá ognıřtego. *RejAp* 171v, 171v; *StryjKron* 6; *WujNT Apoc* 20/13, 14; Bog zowie *Coniuratio*, zbuntowánie przeciw iemu łámemu y przymierze z řmierćią y z piekłém *PowodPr* 42. ~

W przen (8) :

Wyrażenia: »klucz(e) od piekła, do piekła, piekła« = *mořnořć, moc potępiania; claves inferni PolAnt, Vulg* (4:1:1): *RejAp* [15], 16 [2 r.], Ee3v; á oto řywy ieřtem ná wieki wiekow. A mam klucze (do) piekła y (do) řmierci. *BudNT Apoc* 1/18; *WujNT Apoc* 1/18.

»klucz do piekła« = *droga do potępienia* (1): Náuczyćielowie odřzczępieńcy vdáli łię zá mądroćią łudzka y źiemřka/ ktora prawie ieřt klucz do piekła/ á Páweł thę mądrořć zowie řmierćią *BibRadz* II 138a.

»do piekła wrota« (1): Kořciólá teř kto nie łłucha/ zá pogániná y iáwnogrzełznika bywa poczytány/ którym pewnie łzerokie do piekła wrotá otworzono. *LatHar* 112.

Szeregi: »piekło i niebo« (2): Pan ma klucz od piekła y od niebá. *RejAp* 16 *marg* [*idem*] Ee3v.

»piekło i řmierć« = *infernus et mors PolAnt, Vulg* [*řzyk 3:1*] (4): *RejAp* [15], 16; *BudNT Apoc* 1/18; á oto ieřtem řywiący ná wieki wiekow (*marg*) Amen.G. (-)/ y mam klucze řmierci y piekła. *WujNT Apoc* 1/18.

Przen (17) : [*Fortuno*] Prziřdzi k nám przijmiecie wdźięcznie kařdy/ Ale ty nieřćczęćie mieřłkáy w piekle zawřdi. *ForCnR* E3v; *RejKup* cc8, ee6; *RejZwierc* A; Oni [*Heretycy*] iáko by niewmieráiąc řywo do piekła pořzli: ták kácerřtwo/ ácz długo łię w piekło łkryie: ále zářie zpiekła iáko by řywe wychodzi. *Skarřyw* 493, 374 [2 r.]; Nie dba óćiec o duřę iz łię kácerřtwem [*syn*] záráři: byle łię po Niemiecku náuczył, łtánieć mu zá ięzyk piekło ktorego dořtáie/ y potym y rodzice y łářiády záraza. *SkarKaz* 421a.

Zwrot: »z piekła wyřćć« = *być złym* (1): Nápiřano ieřt: Páná Boga twego będzieř chwalił/ y iemu łámemu łłuzyc będzieř. Y łam original pokázuie/ iz tá łzkołá zpiekła wyřłá/ y támieryce ma *PowodPr* 35.

Wyrażenie: »nienatkane piekło« (1): Teraz nędznik áni wie czyni łie pirwey páráć. Bo dom/ dzyeći/ á zóná/ nie nátkáne piekło *RejWiz* 56v.

Wyrażenia przyimkowe: »aż do piekła« = *bardzo nisko* (5):

~ *W przeciwstawieniu*: »aż do nieba (a. pod niebo)... aż do piekła« (5): *MurzNT Luc 10/15; RejPos 288; Y ty Káphárnáumie/* któryś fię aż do niebá wynioł/ aż do piekła będziez pogrążony [*usque ad caelum exaltata, usque ad infernum demergeris.*]. *WujNT Luc 10/15, Matth 11/23 [2 r.]*. ~

»ledwe nie do piekła« (1):

~ *Szereg*: »do dna, ledwe nie do piekła« (1): á ma [*Fortuna*] tho łobie zá igrzyfko/ podnieść kto fie iey podoba/ aż pod obłoki/ człowieká niegodne⁸⁰/ nিক্ৰেমে: á záfię pogrążyć do dná/ ledwe nie do piekła te/ ktorzy byli godni wyłokiey łtolice. *GórnDworz D3*. ~

c. *W religii tureckiej (1)* : Według zakonu kthory Máchomet Turkom dał/ żadna dużá do niebá nie idzie/ ále mnimáią mieć żywot błogofławiony po śmierci cielesnie [...]. A ktorzy zakonu Máchomethowego nie dierzą/ piekłem wiecznym zágrozili łobie. *BielKron 260v*.

d. *mit. Hades, podziemne państwo umarłych, do którego przenosili się ludzie po śmierci, niekiedy tylko miejsce, gdzie umarli odbywają karę za swe występki (39)* : *BierRozm 23*; Powiádáią ták iz w piekle miefzkáiący záwždy pragną y łączną/ á nigdy nie mogą być náfyeni. *HistAl K2, K2 [2 r.]*, *K2v*; Pozwan Pluto przed bogi/ przed ktorymi práwo łwoie vkazał iz on żadnego do piekła gwałtem nie przypáda/ iedno kto fie łam dobrowolnie wda do niego *BielKron 21v, 21, 21v, 23, 25, 25v, 75v*; Erubus, Naciemnieyfze mieyfce w piekle/ Tez piekielna rzéká. *Mącz 107c*; Tartarus, Piekło/ álbo mieyfce ciemne w piekle. *Mącz 441c, 48b, 179d, 350d, 354d, 397b (9)*; *PaprPan Gg3*; *StryjKron 145*; *KochFr 129*; Czego nie czynił Orpheus/ áby iego żoná Mogła była z rąk wynieść łrogięgo Plutoná? Szedł zá nią y do piekła: gdzie trwa noc ná wieki *KochTarn 76*; *PudłFr 75*; *Calep 443b, 478b, 737a, 1048b*; *GórnTroas 31*; Iák w niebie łowis wsiadł/ Neptun w Oceanie/ Wulkan w piekle co każe/ to fie włyfko łtanie *OstrEpit A2v*; *KlonWor 43*.

W połączeniu szeregowym (1): Ten Achilles mnie łpłodził/ który rozkrzewiony Ród ma włyedy/ y łwiatem rzádzić wyládzony. Ták iz y w morzu włada/ y w piekle/ y w niebie *GórnTroas 28*.

W przeciwstawieniu: »piekło ... niebo« (1): Wyłfyzawfzy to [*prawo Plutona*] bogowie/ wfkazałi ták áby wždy pociefzyli Ceres/ áby puł roká álbo łżeść miefięcy miefzkála [*Prozerpina jej córka*] z mężem Plutonem w piekle/ á drugie puł roká z mácierzą w niebie. *BielKron 21v*.

Zwroty: »do piekła posłać« [*szyk zmienny*] (2): [*Wirginijusz*] gdy corę łwoię nápoły vmárłą s płáczem obłápił/ dobył deki przebił iá ná poły/ mowiąc: wołę cię martwą połláć zá przyciáioły do piekła pocźciwie/ nizli ze łromotą żyć. *BielKron 119v*; *PudłDydo B5v*.

»wegnać do piekła« (1): w ktorą [*zbroję od Wulkanusa*] gdy fie łowifz oblecze/ á tarcz s łkory żony Pánowej vczyini [...] á Gorgoná głowę zákryie przy Palladzye/ włyfcy Obrzymi vcieką. [...] i wegnał ie do piekła Iupiter. *BielKron 24*.

Wyrażenie: »piekło ostatnie« (1): Iupiter gniewem porułzony/ Wziął w rękę ołtry piorón/ piorón niezgálzony/ Niepochybny/ niezłomny/ ktorým więc/ rzecz tęga/ Przez ziemię aż do piekła ołtátnięgo łięga *KochMuza 27*.

2. *Przepaść, otchłań, czeluść (2)* : Baratrum, Wielka głęboć/ Piekło *Mącz 23b*; Doiédź y Párthenopy/ á wyzrzył té láfy/ Gdzie złotéy rózgi łzukał AEneafz przed czáfy. Támże y piekło będzie/ y ogromna łkáła/ Z ktoréy wiełcza Sibyllá odpowiędz dawála. *KochFr 52*.

3. *n-pr (1)* : Y iuż z drugimi poiedźiesz/ czyft y zdrów Gdzie Piekło karczmá/ y Malborfki ořtrow
KlonFlis H.

Synonimy: 1. b. doł; c. otchłań; 2. otchłań, przepaść.

Cf [PIEKIEŁ]

JR